

végző emberek felől, a válaszadók érezték, hogy itt valamilyen egyházi tanokon kívüli jelenségről van szó. „Az valakire nagyon rossz szándékból van, hogy érje az a rossz. Arra fogadja a bűnt, hogy megtörténjen az a rossz vele. Ez egy rossz dolog, egy önző dolog.”⁴⁶

Összegzés

A bűnt mindenkinek mást jelent. Egységességről és egy különleges ópályi mintáról beszélni nem lehet. Az viszont bizonyos, egy élő kultúrában létező, ma is működő, illetve működőképes jelenségről van szó. Nem merültek feledésbe a korábbi minták, hiszen, ha gyakorlatban nem is, de a köztudatban élnek még a klasszikus néprajzi munkákból oly jól ismert görögkatolikus bűnt főbb elemei. Kijelenthetjük, hogy a hitközség egy bizonyos része bűntől (bár ez egyénenként változó intenzitású, időtartamú stb.), és akik nem bűntőlnek, valamit kapcsolnak a fogalomhoz, ha mást nem, a húsmentes étkezést. Az idősebb korosztály valószínűleg jobban ragaszkodik a gyerekkorában tapasztalt mintákhoz, sokuknál a „régies” elemek a gyakorlatban is felfedezhetőek. A középkorúak és a fiatalok helyzete is változatos képet mutat a témában, a „szélsőséges”⁴⁷ formáktól egészen a meg nem tartásig és a bűjtről való ismeretek hiányosságáig sok mindennel találkozhatunk.

Szabad Boglárka

Egy elfelejtett népszokás: a kántálás

Tokaj-Hegyalján egy Szerencs közeli faluban, Legyesbényén láttam meg a napvilágot. Ötéves koromig éltem ott, de gyerekkoromban is, míg nagyszüleim éltek, sőt, most is, a fogyatkozó rokonság ellenére még mindig meglátogatom szülőfalumat. Ott ismertem meg a karácsonyi kántálás szokását, amelynek emléke még ma is elevenen él bennem.

December 24-én, karácsony vigíliáján (előestéjén) délután 3–4 óra között kezdtek az iskolás gyerekek a kántálást. Barátok, barátnők, testvérek, unokatestvérek, osztálytársak, iskolatársak összeálltak és együtt járták a falut. Felkeresték a csoportban lévők rokonainak, ismerőseinek a házát. Bementek az udvarra és az ablakon bekiáltottak: „Szabad-e az Istent dicsérni?” A válasz vagy az volt, hogy „Szabad”, vagy az, hogy „Dicsérd, ahogy tetszik [ahogy tudod].”

A válasz elhangzása után, az ablak alá állva elénekeltek egy, vagy két, a karácsonyi ünnepkörbe illő éneket, netán egy éneknek az összes strófáját. Az ismert énekek (*Mennyből az angyal*, *Csordapásztorok*, *Dicsőség mennyben az Istennek* stb.) mellett helyieket, kevésbé ismerteket is énekeltek.

Ott tanultam meg a gyermekek kedves kántálási énekét, amely a következőképpen mondja el a betlehemi történetet:

„Hideg szeles éjszakában,
Megjelent az Úr angyala.
Pásztoroknak, akik félték,
Mondá nekik ne féljetek,
Menjetek el Betlehembe,
siessetek!

A pásztorok nem értették,
Agyal szavát nem sejtették.
Ismét mondom, ne féljetek,
Agyal vagyok, jót hirdetek:
Menjetek el Betlehembe,
siessetek!

A pásztorok elindultak,
Betlehembe eljutottak.
Ott találták a Megváltót,
Jászolban a Szabadítót,
Barmok közt látták sírni a
Vigasztalót.

⁴⁶ Saját gyűjtés: T. Irén. Született: 1932.

⁴⁷ Ez alatt pusztán az egyházi előírásoknál szigorúbb bűntöt értem.

*Mi is olyan napot várunk,
Szívünk Jézusnak ajánljuk.
Vedd kedvesen imádságunk,
Más egyebet nem adhatunk,
Százegyszer üdvözlégy kis
Messiásunk.”*

(Azóta is a karácsonyfa mellett gyermekeim, most már unokáim kérésére el kell énekelnem ezt a kántálási éneket).

Az éneklés befejeztével a következő jókívánságot kiáltották kórusban: „Adjon az Isten sok karácsonyestét elérni, ne ilyen szomorút, örvendetesebbet. Bort, búzát eleget, határunkba csendes békességet, szívünkben kívánjuk az egész háznépnek!”

Ezután szaladtak a lakás bejárati ajtajához (pitvarajtónak hívták). Itt kaptak a ház asszonyától pár szem diót, mogyorót, mákos vagy diós kalácsot (ma bejglinek hívják), esetleg pár fillért. Megköszönték, elköszöntek és mentek tovább kántálni.

Az iskolás gyerekek az akkori időnek megfelelően az iskolatarisznyával a nyakukban jártak kántálni, hogy a kapott ajándékot legyen mibe összegyűjteni. Aki nem járt még iskolába, de a nagyobb testvéreivel kántálni akart, annak az édesanyja varrt tarisznyát. Nekem nagyanyám varrta meg a kántáló tarisznyámat.

A gyerekek este 8 óráig kántáltak. Este 8 óra után már a legények és a nagylányok alkottak egyes kántáló csoportokat. Éjfélig járták a falut, a gyerekekhez hasonlóan énekelve. Őket étellel, itallal kínálta meg a háziasszony.

A felnőttek szívesen énekeltek a következőt:

*„Dicsértessék a Jézus,
Aki ma született.
A mi üdvösségünkre,
Mennyből leküldetett.
Betlehem városába,
Rongyos istállóban,
Született Isten fia
Világ Megváltója.*

*Senki sem fogadta be
A szép Szűz Máriát.
Nem tudta hol megszülni
Szentséges szent Fiát.
Talált egy rossz istállót,
Kénytelen betérni,
A szállást megtagadván,
Nincs többé hol kérni.*

*Eljött a boldog óra,
Megszülte szent Fiát,
Mily nagy öröm tölté el
A szép Szűz Máriát,
Midőn az Ő szülöttjét
Karjain szemlélték,
Mint urát és Istenét
Imádvá dicsérték.*

*Nyáját őrző pásztorok
Az angyal szavára,
Jöttek a kised Jézus
Feltalálására.
Feltalálták barmok közt,
Keskeny jászolában,
Imádták leborulva
Rongyos pólójában.”*

Erről a karácsonyi énekről mindig az osztálytársam nagyanyja jut az eszembe, aki Sajónémeti lakásunk ajtáján úgy vízkereszt táján kopogott be a „Szabad-e az Istent dicsérni?” kérdéssel, és ezt az éneket énekelte. (Ő Hét községben lakott, amely akkor tiszta református falu volt, s én az éneket katolikus énekeknek gondoltam.)

Nagyon szép régi énekeket is tanultam az idősebbektől. Íme:

*„Megszületett a rég várt Messiás,
Kit nekünk jövendőlt Izaiás.
Betlehemem kívül egy pajtában,
Fekszik, és ott nyugszik a pólyában.

Ezt látván az égnek angyalai,
Leszálltak ők lettek udvarlói.
A bűnös világnak válságára,
Emberi testet vett fel magára.
Zordon hideg télben a Szentanya,
Rongyos kis pólyával betakarta.
Reszket, hogy azoktól megmenthesse,
Kinek üdvösségéért született.”*

Vagy egy másik:

*„Angyali glória zeng Betlehem felől,
Nagy fénnel, im, kinyílt az ég.
Pásztorok, ébredezzünk, gyorsan útra föl,
A Szűz ma szülte kisdédét.
Szent jóslat int a fölkelésre,
Dávid király jövendölése,
Föl, pásztorok, keressük föl tehát,
Jézust, az árva népek óhaját.”*

Én azt hittem, hogy ez is egy népi ének, míg Máriás József felsőbányai születésű újságíró fel nem hívta a figyelmemet a szerzőre. A szerző Pály Ede (1849–1925) felsőbányai esperes-plébános. Ő írta a Nagyszasszonyunk, hazánk reménye kezdetű egyházi ének szövegét is.

Éjfélkor elcsendesedett a falu, mindenki az éjféli misére ment, a falut járó betlehemes csoportok is. Az éjféli mise után a fiatal házaspárok a rokonsággal (sógorok, komák) alkottak kántáló csoportokat és a pásztorok miséjéig járták a falut. A házaspárok megkezdték a kántálást valamelyikük szüleinél, és mentek sorba a rokonokhoz, barátokhoz, szomszédokhoz, kedves ismerőseikhez. Énekeltek, ettek, ittak, de nem mulatásszerűen, hanem csak ünnepi hangulatban.

Hajnali öt órakor harangoztak elsőt a pásztorok miséjére, amely fél hatkor kezdődött. Ez egy rövid, csendes mise volt. A pásztorok miséjén az iskolás gyerekek kivételével (bár gyakran még azok közül is sokan) ott volt a falu apraja-nagyja.

Karácsony vigíliáján végeredményben 4 órától hajnali fél hatig karácsonyi énekektől zengett az egész falu. Felejtették a haragot, a megbántást és tiszta szívvel, örömeikkel köszöntötték a Messiás születését, illetve mai divatos szóval élve a szeretet ünnepét.

Kúti István